Scottish International Conference on

Multidisciplinary research and Innovation (SICMRI 2026)

TO’QIMA MATOLARNING DIZAYN BOSQICHLARIDAGI BA’ZI XUSUSIYATLAR

Abduvoxidova Shaxnoza Abduxalil qizi
Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti, magistr

Annotatsiya

Tarix davomida to'qimachilik dizayni badiiy ifoda va funksionallikni uyg'unlashtiruvchi muhim soha bo'lib kelgan. Bizning kundalik hayotimizning ajralmas qismi bo'lgan to'qimachilik dizayni mahsulotlari ijodkorlik va texnika uchrashadigan, ba'zan esa texnika markaziy o'rinni egallaydigan ishlab chiqarish jarayonini o'z ichiga oladi. Ushbu tezisda to'qimachilik dizaynerlari uchun dizayn jarayonini tashkil etuvchi bosqichlar va texnologik rivojlanishlarning dizaynga ta'siri tadqiq etilgan.

Kalit so’zlar: To’qima mato, dizayn, hikoya doskasi, rang uyg’unligi, trend.

Abstract. Throughout history, textile design has been an important field that combines artistic expression and functionality. An integral part of our daily lives, textile design products involve a manufacturing process where creativity and technique meet, with technique sometimes taking centre stage. This thesis explores the stages that constitute the design process for textile designers and the influence of technological developments on design.

Keywords: Fabric, design, mood board, colour harmony, trend.

Аннотация. На протяжении всей истории текстильный дизайн оставался важной областью, сочетающей в себе художественное самовыражение и функциональность. Являясь неотъемлемой частью нашей повседневной жизни, изделия текстильного дизайна создаются в процессе производства, в котором творчество и техника сливаются воедино, причем иногда на первый план выходит именно техника. В данном тезисе исследуются этапы, составляющие процесс дизайна для дизайнеров текстиля, а также влияние технологических разработок на дизайн.

Ключевые слова: ткань, дизайн, модная доска, цветовая гармония, тренд.

Bugungi kunda moda haqidagi tez o'zgarayotgan tushunchalar va texnologik rivojlanishlarga muvofiq, to'qimachilik dizayni ijodiy va doimiy ravishda rivojlanayotgan yondashuvlarni talab qiladigan jarayonga aylandi. Dizaynerlar tadqiqotlar va tendentsiyalardan olingan ma'lumotlarga tayangan holda ongida shakllangan g'oyalarni ijodkorlik va texnik bilim yordamida to'qimachilik yuzasida hayotga tatbiq etadilar. Ushbu g'oyalar iste'molchilarning kutishlariga javob berishi va ishlab chiqarishga yaroqli bo'lishi kerak. Shu sababli, to'qimachilik dizayneri dizaynning sifati, ijodkorligi va texnik jihatlarini aniqlashda muhim rol o'ynaydi .

To'qimachilik dizayni to'qish, trikotaj, gul bosish va mato bilan bog'liq barcha jarayonlarni o'z ichiga oladi. Trikotaj matolar, to'qilgan matolar, gilamlar, bosma naqshlar va tekstil buyumlari kabi to’qimachilik mahsulotlari, ayollar, erkaklar va bolalar kiyimi hamda uy-interyer tekstili kabi sohalarga tasniflanadi. Dizaynerlar aksessuarlar, kundalik kiyim, sport kiyimi, tashqi kiyim, kechki liboslar,

© 2026Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

yorliqlar, suzish kiyimi va yuqori moda kabi keng ko'lamli sohalarda ishlaydilar. Dizayn ma'lum bir ehtiyojni nazarda tutgan holda ishlab chiqilishi va ma'lum bir shaxs yoki makon uchun moslashtirilishi kerak. Shu bilan birga, u oxirgi rang va matolar trendlarini o'z ichiga olishi va zamonaviy dizayn hikoyasini so'zlab berishi lozim. Shu sababli, to'qimachilik dizayneri ushbu barcha elementlarni puxta tushunishi zarur.

Dizaynerlardan ma'lum muddat ichida yangi dizaynlar yaratishlari va prototiplash bosqichida yuzaga keladigan muammolarga ijodiy yechimlar topishlari kutiladi. Bundan tashqari, ular mahsulot assortimentini rivojlantirishlari, har mavsum bozorga chiqariladigan mahsulotlarni tayyorlashlari va takomillashtirishlari kerak. Ushbu jarayonda kollektsiyadagi mahsulotlar soni va rang palitrasi aniqlanadi hamda namuna tayyorlash uchun ishlab chiqarish bo'limi bilan muvofiqlashtirish ta'minlanadi. Dizaynlar mijozlarga taqdim etilgach, ular olingan fikr-mulohazalarga muvofiq yakunlanadi.

Dizaynni rivojlantirish bosqichida dizaynerlar yangi matolar xususiyatlarini o'rganadilar, namunalarning belgilangan muddat ichida tayyor bo'lishini ta'minlaydilar va mijoz talablariga muvofiq yangi dizaynlar yaratadilar. Tendensiyalardan xabardor bo'lish, bozor tahlilini o'tkazish va bu ma'lumotlarning barchasini bo'lim byudjeti doirasida dizayn jarayoniga kiritish dizaynerning boshqa muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Dizaynerdan muammoni aniqlash, yechim uchun talablarni belgilash va mos usullarni ishlab chiqish kutiladi. Ijodkorlik jarayon sifatida qaralganda, oxirgi maqsad aslida original mahsulot yaratishdir. Ushbu jarayonning asosiy bosqichlari mahsulotni aniqlash, uning chegaralarini belgilash, yangi g'oyalarni ishlab chiqish va loyihalangan kontseptsiyani hayotga tatbiq etishni rejalashtirishni o'z ichiga oladi. Dizaynning originaligi va funksionalligini ta'minlash uchun iste'molchining yoshi, dunyoqarashi va turmush tarzini bilish; ishlatiladigan matolarning texnik va moliyaviy xususiyatlarini o'rganish; hamda rang va matodan dekorativ foydalanishni estetik nuqtai nazardan tahlil qilish zarur.

To'qimachilik dizayni trikotaj, to'qish, naqsh bosish va mato bilan bog'liq dizayn jarayonlarini o'z ichiga oladi. Har bir to'qimachilik dizayni ma'lum bir maqsadga qaratilgan jarayon bo'lib, unda zamonaviy tendensiyalar, ranglar va mavzular aks ettiriladi. Ushbu jarayon odatda bir nechta asosiy bosqichlardan iborat bo'lib, dizayner yondashuviga qarab farq qiladi. Bu bosqichlar quyidagicha tasniflanadi: tadqiqot va ijodkorlik, dizayn mavzusini aniqlash, ranglar, materiallar va texnikalarni rejalashtirish hamda namuna ishlab chiqarish. Nihoyat, namuna taqdimoti orqali dizayner butun jarayonni tegishli bo'limlarga namoyish etadi.

Matoning mo'ljallangan maqsadga muvofiqligi, iqlim sharoitlari, ishlab chiqaruvchining narx siyosati hamda mahsulotning sotish bozoridagi narx diapazoni va maqsadli iste'molchi guruhi kabi omillar dizayn jarayonining bosqichlariga bevosita ta'sir etuvchi asosiy elementlardir.

© 2026Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

1-rasm. Rang palitrasi namunasi. (Evteks 2018 trend katalogi)

Dizayn jarayoni ehtiyojdan boshlanadi va tadqiqot, g'oya yaratish, yangi dizaynni ishlab chiqish hamda ushbu bosqichda yuzaga keladigan muammolarga yechim topish bosqichlarini o'z ichiga oladi. Ushbu jarayon belgilangan muddat va byudjetga rioya qilgan holda yakunlanishi kerak, bu esa dizayner e'tiborga olishi lozim bo'lgan asosiy omillardan biridir.To'qimachilik dizayn rejasi loyihalangan mahsulotning barcha xususiyatlarini o'z ichiga olgan keng qamrovli rejalashtirishni talab etadi. Tashkilotlarda dizayn mahsulot bo'yicha qarorlar uchun mas'ul shaxslar yoki yuqori boshqaruv tomonidan tayyorlanadi. Ushbu reja mahsulotning davri, yili, mavsumi, turi, uning chiqariladigan bozori, maqsadli iste'molchining xususiyatlari, bozordagi narx diapazoni, ilhom manbalari, mavzu va mazmun kabi elementlarni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, dizaynda ishlatiladigan aksessuarlar, ranglar, matolar, kayfiyat taxtalari va texnik chizmalar kabi tafsilotlar ham dizayn rejasini tashkil etuvchi boshqa elementlardir.

To'qimachilik dizayni jarayonida tadqiqot va rivojlantirish (R&D) faoliyatlari, olingan ma'lumotlarni tartibga solish va dizaynni shakllantiruvchi omillarni aniqlash bo'yicha dastlabki bosqichni tashkil etadi. U turli madaniyatlar yoki boshqa ilhom manbalaridan to'plangan ma'lumotlarni o'z ichiga olgan hikoya doskasi (mood board) yaratishda qo'llaniladi, ular dizayn g'oyalariga aylantiriladi. Tadqiqot jarayoni yangi g'oya topish, biror narsadan ilhomlanish yoki jamiyatning ommabop narsalarga bo'lgan qiziqishidan kelib chiqqan ehtiyoj bilan boshlanadi.

© 2026Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

1-rasm. Hikoya doskasi (mood board) namunasi.(Evteks 2018 trend katalogi)

Tadqiqot jarayonidagi birinchi qadam savollarni aniqlashdir. 'Nima', 'nega', 'qayerda', 'qachon', 'qanday' va 'kim bunga muhtoj' kabi savollarga javob topish orqali eskiz yuzaga keladi. Dizayn muammolarini aniqlash va har biri uchun asosiy ta'rifni shakllantirish loyihalarning doirasini tushunishga yordam beradi. Bundan tashqari, ba'zi dizaynerlar trend prognozlash veb-saytlari tavsiyalariga muvofiq loyihalar yaratadigan bo'lsa, boshqalari ularga rioya qilmaydi, shu bilan bir xillikning oldi olinadi. Bu vaziyat dizayn xilma-xilligini oshiradi va iste'molchilarga yanada original hamda o'ziga xos mahsulotlarni taklif qilish imkoniyatini yaratadi. Dizayner va uning jamoasi tomonidan belgilangan dizayn mavzusi aniq, amaliy va tushuntiruvchi tarzda ifodalangan bo'lishi kerak. Hikoya doskasi (mood board) loyihalangan mahsulotni samarali aks ettirishi lozim; ranglar, matolar va mavzu aniq yetkazilishi zarur.

Tadqiqot bosqichida olingan vizual materiallar va ma'lumotlar keyinchalik CAD (kompyuter yordamida dizayn) dasturiga yoki qog'ozga o'tkaziladi. Keyingi bosqich belgilangan yuzaga dizayn

© 2026Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

g'oyalarini ishlab chiqish va tatbiq etishni o'z ichiga oladi. Xulosa qilib aytganda, dizayn g'oyasini yaratishda, dizaynerning fikrlash tarzi va tasavvuri muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, dizayner nisbat, tekstura, rang, shakl, naqsh, takrorlanish va kompozitsiya kabi asosiy dizayn tamoyillarini puxta egallashi kerak. Ushbu tamoyillar dizaynerni ilhom manbai va tijorat jihatdan samaradorlik nuqtai nazaridan to'g'ri yo'nalishga yo'naltiradi.

Dizayner yangi loyiha ustida ish boshlaganda, duch kelishi mumkin bo'lgan yangi texnologiyalar va kelajakdagi rivojlanishlarni hisobga olish muhimdir. Trendlardan xabardor bo'lish nafaqat joriy rivojlanishlarni kuzatishni, balki iste'molchi xatti-harakatlari, texnologiya va turmush tarzini o'rganishni ham o'z ichiga oladi.

Xulosa qilib aytganda, to'qimachilik dizaynerlari matolarning xususiyatlari, ularning qo'llanilish sohalari va ishlab chiqarish jarayonlarini puxta tushunishi, shuningdek materiallarni to'g'ri tanlash va texnikalarni to'g'ri qo'llash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. O'z ixtisoslashuv sohasida ular dizaynning ishlab chiqarish bosqichida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan texnik qiyinchiliklar va muammolarni oldindan ko'ra bilishi, shuningdek, estetik yangiliklar kiritish uchun ijodiy fikrlash qobiliyatlaridan foydalanishi kerak. Mato va to'qimachilik bo'yicha bilim, ishlab chiqarish jarayonini tushunish, ijodkorlik va texnologiyani puxta egallash – aynan shu xususiyatlar to'qimachilik dizaynerlarini sohadagi boshqa dizaynerlardan ajratib turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hasanboeva G.K. To’qimachilik dizayn tarixi.- T.: Iqtisodiyot - Moliya, 2007.
2. Uzoqova U.R. To’qima matolarini dizayn asoslari. Toshkent.TTYSI, 2024. 5.
3. Узакова У.Р. Основы дизайна текстильных материалов.Ташкент 2023.
4. Sabirov M.M. Rangshunoslik va kompozitsiya asoslari. Toshkent 2021.
5. Steven Bleicher Contemporary color theory and use. USA, NY Delmar, 2012
6. Axel Buether Colour - Design principles,planning strategies,visual communication. Munich, 2014.
7. Козлов В.Н. Малахова С.А. Художественное оформление текстильных
8. изделий. -М:.Легпромбытиздат, 1988.-304 стр.
9. Ермилова В.В. Композиция костюма. -М: .Академия, 2003.
10. Ермилова В.В., Ермилова Д.Ю. Моделирование и художественное
11. оформление одежды. -М: .Академия, 2001
12. Er, Burcu, Maktab loyihasi, Erzurum 2010.
13. Güntürkün, Ümran Defne, Rang tendentsiyalari doirasida moda fenomenini
14. o'rganish, (magistrlik dissertatsiyasi), Mimar Sinan Badiiy San'atlar Universiteti
15. Ijtimoiy Fanlar Instituti, Istanbul 2010.
16. Jones, Sue Jenkyn, Moda dizayni, Güncel Yayıncılık, 2009.

© 2026Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.